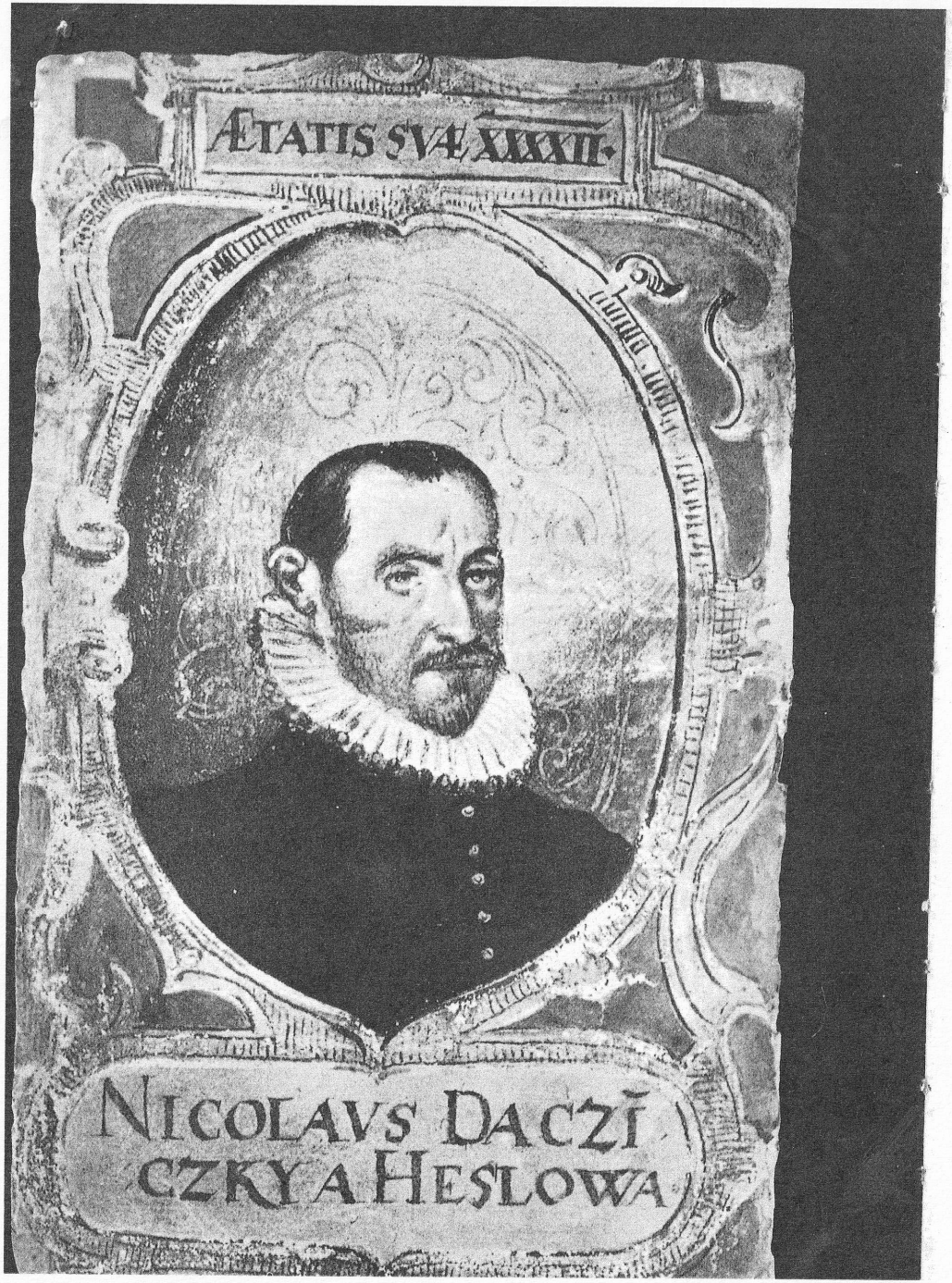

MIKULÁŠ DAČICKÝ z HESLOVA

PAMĚTI

(S úvodem Josefa Janáčka)

Nakladatelství
AKROPOLIS
Praha 1996

zoru a opatrnosti, jsou od vojska císařského přikvačeni [nenadále překvapeni] plným šlachtorduňkem, zvláště od kyrysarů, a hned jim střelba velká [dělostřelectvo] (jenž stráží náležitou opatřena nebyla) jest odňata, a tak vojsko české rychle rozraženo. Uhři dali se dle jich obyčeje nejprve v utíkání; to vidouce české rejtarstvo, tolikéž učinili; jízda moravská pozastavivše se a nemoha sami odolati, vzavše škodu, coufli a také na outěk se dali; pěchota opuštěná utrpěla, jako by na masné krámy uvedena byla. A tak to vojsko císařské pole a vítězství obdržalo, jež sobě vojsko české za jisto pokládalo.

V té bitvě zahynul jest také Jetřich Šatný z Olivetu, mladý člověk.

Hned pak po té porážce král Fridrich palatinus jako omámený s manželkou, dětmi a při něm někteří, jenž se ho přidrželi, pobravše s sebou, což mohli, dali se také z Prahy na utíkání, preč se davše z království Českého, a jak mohli, se salvírovali [zachránili], na neopatrnost a nesprávu oficírů vojenských naříkajíce. Stala se jest tu hanba, lehkost, posměch Čechům a potracena starobylá chvála česká, následující pak zhouba a žalost převeliká! Nebo Pražané všech tří měst pražských, hned po té porážce lid ten vojenský císařský do měst pražských beze všeho odporu vpustivše, se k ruce císaři Ferdinandovi poddali, a hrad pražský také opanován; lid pak ten do měst pražských puštěný dáleji sobě v týchž městech pražských provozovali podle vůle své, bohatství a loupeže nabejvajíce. Dále pak lid císařský poznavše, že žádného už odporu v Čechách nemají, dali se sem i tam po vší české zemi v loupení, plundrování, braní, všeckny kouty vyhledávajíce i nebohé lidi jímajíce, hlavy zatahováním, i jinak je ohněm, pro vyjevení a vyhledání peněz skrytých, mučíce, trápili i usmrcovali, takže hrozno a žalostivo bylo o tom rozprávěti etc. A tak nic jiného nebylo nežli: ach, ouvé a běda, dej a berme! Ani katolitským římského náboženství odpuštěno a prominuto nebylo; jen dej všechno a věř sobě, jak chceš! Mnozí, i s dětmi do lesů utíkajíce, tam mřeli, etc. Takhle Pán Bůh na Čechy dopustiti a je trestati ráčil a to bez pochybnosti pro hříchy jich, pejchu, marnost, nesvornost, nespravedlnost etc.; nebo zůstávaje předtím v marnostech a rozkošech světa tohoto, nesmírnou nádhernost v šatstvu bohatém, kroji, mustry rozličnými potvornými, starým Čechům, předkům svým, nepovědomými, páchali a provozovali v slavném hodování a pangetování, s soužením chudých lidí, jenž se práva a spravedlnosti dovolati nemohouce, úpěli, k Bohu na pomstu volali a žalovali etc.

Vše a brzo potom: po poddání se Pražanů jiná města česká se také císaři Ferdinandovi podávajíce, lid vojenský císařský do měst pouštěti, přijímati, vychovávati na velikou svou škodu a další záhubu museli a přitom z peněz šacováni byli. Tábor město toliko odepřelo, a přijavše do města své puntovníky, se zavřeli, k bránění se hotovíce.

V těch takových v království Českém bídách, žalostech a zármutcích císaře Ferdinanda vojenský generál, N. Bukvoj Bonaventura, s nětco toho lidem vojenským, pod správou jeho zůstávajícím, dal se, vytáhše z Čech, k Moravě a Rakousům, kdež ještě nespokojené pozdvižení zůstávalo. Páni Čechové už jako v saku [pasti] zůstávati, a promudrovavše a prohravše své předsevzetí, amen říkati a na další Jeho Milosti císařské nařízení s strachem očekávati museli. Jakož hned brzo od Jeho Milosti císařské Karel kníže z Lichtenštejna do království Českého k spravování a řízení k ruce Jeho Milosti císařské téhož království vypraven a nařízen jest, do další v tom Jeho Milosti císařské vůle a toho opatření.

Spívej žalmovými melodiemi:

Ó všemohúcí, věčný Pane Bože, smiluj se nad námi,
po tvém spravedlivém nás potrestání!
Pro syna tvého milého, Pána Jezu Krista,
skrz nějž jest k tobě cesta pravá a jistá,
nevstupujž s námi v soud, ó Pane,
nebo před tebou žádný práv nezůstane;
toběť se pokoříme a poníženě poddáváme,
k milosrdenství tvému se utíkáme.
Voláme k tobě ve jménu syna tvého milého:
neopouštějž nás, stádce tvého souženého!
Ó račiž to zbouření světské spokojiti
nás na milost přijíti a v své ochraně míti,
abychom v pokoji tebe mohli ctíti a chváliti.
Synu boží, vykupiteli náš, rač se přimluviti
a sebe a vůli tvou svatou dáti poznávati,
amen, amen, amen, rač se smilovati!

Osoby některé, jenž předešle od pozdvižených stavů z království Českého zvypovídány byly, se zase i fratres monachi Jesuitae,[203] navracovaly a zase dosazovány jsou.

Páni komisaři, od Jeho Milosti císařské v království Českém nařízení, citovali mnohé z stavů českých, aby se k Jeho Milosti císařské Ferdinandovi, jakožto k králi a pánu svému, přiznávali a k poddanství a poslušenství závazky činili; kteří by pak toho pominuli, za rebelles jsou položeni a statkové jim zodjímáni.

S prokurátorem Martinem Froweinem,[204] jenž byl, dostavše se na onen čas do Čech a dav se na prokurátorství, tím zbohatl a vzešel a religionu těch, jež strana protivná pikharty nazejvají, zůstával, divně jest nakládáno i zmučen jest; nebo sobě byl při témž pozdvižení (k kterémuž také napomáhal a tím také prokurátorstvím od mnohých hněv a nenávist spůsobil, nerozvažujíc věcí budoucích) nenávist zejskal.

Léta 1621. V městech pražských vyhlašováni jsou vůbec s troubením a bubnováním dva mandátové císařští, jenž slovou acht, jinak bannum; kterýmižto mandáty oznamováno jest, že Jeho Milost císařská dává do téhož achtu Fridricha palatina, jejž sobě byli Čechové pozdvižení králem učinili, zbavujíce jeho Jeho Milost císařská týmž achtem i churfiřství svaté říše i vší jeho autoritatis etc. Druhým mandátem a týmž spůsobem že do takového achtu dávati rá-

Jindřich Matyáš hrabě Thurn

čí tři osoby, totižto Jana Jiřího staršího markrabí z Brandenburku, Kristiana kníže z Anhaltu a Jiřího Fridricha hrabí z Hohenloe, jenž témuž Fridrichovi palatinovi a Čechům pozdviženým nápomocni byli etc.; kterýchžto mandátích položeno jest datum v Vídni dvamecítmého dne měsíce ledna léta tohoto 1621. Avšak pod tím [přitom] Ernestus hrabě z Mansfeldius v Čechách s lidem svým vojenským zůstával a město Plzeň lidem jeho osazené zůstávalo.

Těžce a zarmouceně se dálo v království Českém, už na nejvyšší souženém, splundrovaném a obraném; lidé jako omámeni byli, nevěda co činiti. Z nařízení pak císaře Ferdinanda a jménem jeho někteří z stavů českých tak pozdvižených jsou arestováni a do vězení bráni, někteří ode všeho zutíkali. Takhle už nebozí páni Čechové, když jste se brániti (jako staří Čechové, předkové vaši, se bránili) neuměli, ký ste vojny nezačínali.

Ale pozdě už jest honiti bycha,
Česká země naříká a vzdychá.

Týmž spůsobem dálo se v markrabství Moravském těm, jenž k pozdviženým Čechům přistoupili a s nimi se spuntovali.

Jménem a nařízením Jeho Milosti císařské rozesláni jsou odevření vůbec mandátové od Karla knížete z Lichtenštejna, v království Českém nařízeného, jenž v Menším Městě pražském obejval, aby ti, kteříž zutíkali, zase se v šesti nedělích pořád sběhlých navrátili a postavili, pod těžkými na to pokutami; a byly těmi mandáty citovány a jmenovány osoby tyto: Hendrich Mates hrabě z Turnu, Bohuchval Berka, Václav Vilém z Roupova, Joachym Ondřej Šlik, Jan Albin Šlik, Václav Berka, Adam Lukšan, Smil Hodějovský, Jan z Bubna, Pavel Kapléř, Petr Milner, Ernfrýd Berbisdorf, Smil z Michalovic, Hans Milner, Johan Baptista Eisen, Jan Oršinovský, Fridrich Georg, Benjamin Frowein, Daniel Škreta, Václav Písecký, Eliáš mladší Rozín, Jan Felix Goliáš, Samuel z Veleslavína, Ulrich Erdtl, Pavel Ješín, Pavel Kutnaur, Jan Knot, Jakub Hufnagl. Ale žádný z nich do těch klepet nechtěl a se nenacházel.

Marcius, březen. Karolus arcikníže, bratr císaře Ferdinanda, jsa biskupem vratislavským, přijel do Prahy a nedlouho tu zůstav, odjel dáleji.

Soldáti vojenští, jenž v království Českém pozůstávali a sem i tam se projížděli a protulovali, na cesty a silnice se vydávaje, lidi loupili a obírali, s koho býti mohli, na žádného nedbajíce.

V Hispanii umřel jest 31. Martii Filipus, král Hispaniarum, strejc Jeho Milosti císařské Ferdinanda, českého a uherského krále, zanechav po sobě dědice, syna svého Filipa, toho jména Čtvrtého.

Martin Frowein řečený, příze poznamenaný, zůstávaje s jinými vězněm na Bílé věži hradu pražského, nalezen jest mrtvý pod touž věží; praveno, že sám vyskočil dolů z též věže. Jeho tělo odtad vzato, čtvrceno a po městech pražských jest rozvěšeno.

Hrozný pád království Českého. Ačkoliv čáka a naděje byla, že těm tak arestovaným a vězením ujištěným osobám milost učiněna bude a při hrdlích zů-

staveni budou, ale nařízením Jeho Milosti císařské jsou k smrti odsouzeni a ortelováni a jedni po druhých z rathauzu Starého Města pražského na theatrum [pódium], v rynku hlavním téhož města k tomu připraveném a suknem černým obestřeném, vyvedeni a mečem stínáni osoby tyto: Ondřej hrabě Šlik, přitom mu pravá ruka jest uťata, Václav z Budova, Kryštof Harant, jenž byl knihu o svém do země Svaté putování vydal a tisknouti dal, Kašpar Kapléř z Sulevic, jsa věku svého stáří let osmdesáte, Prokop Dvořecký, Fridrich z Bílé, Jindřich Otta z Losu, Vilém Konecchlumský, jehožto tělo s hlavou do města Hory Kutny a odtud do Třebonína ku pohřbu jest dovezeno, Bohuslav z Michalovic, a pravá ruka mu uťata, Diviš Černín z Chudenic, aniž mu to spomohlo, že římského náboženství byl a zůstával.

Z měšťanů: Valentin Kochan z Nového Města pražského, Tobiáš Štefek z Nového Města pražského, Kryštof Khobr z Menšího Města pražského, Jan Šultys z Hory Kutny, byv tam prvním konšelem městským, jehožto hlava do města Hory Kutny jest odeslána a na bráně Kolínské vystrčena, Maximilian Hošťálek z města Žatce, hlava jeho týmž spůsobem tam do Žatce odeslána, Johannes Jessenius doctor, jemuž nejprve jazyk uřezán, sťat a čtvrcen jest, Jiřík Hauenšild, a ruka mu uťata, Leander Rypl, jurista, jemuž také ruka uťata, Václav Maštěřovský, Jindřich Kozel z Nového Města pražského, Ondřej Kocour, odtudž, Jiřík Řečický odtudž, Michal Witman odtudž, Simeon Vokáč. Suma sťatých těch dvadceti a čtyry. Jan Kutnauer a Simeon Sušický z okna rathauzu Starého Města pražského na trámě oběšeni; Nathaniel Vodňanský na Justicii, šibenici, v rynku Staroměstském oběšen. Hrozné divadlo bylo z těch tak usmrcených. Dvanáct hlav sťatých jest na bránu mostu pražského velkého u špitálu[205] dáno a vystrkáno; těla přátelům usmrcených ku pohřebu jsou pasírována [předána]. Actum té exekucí v pondělí po památce sv. Víta, 21. dne měsíce Junii, června, léta tohoto 1621.

Na druhý den v outerej vymrskáni a zvypovídáni jsou: Josef Kubín, řečník prokurátor, Václav Božecký, Jan Švehla, prokurátor; za jazyk k Justicii, šibenici, přibit Mikuláš, starší servus v Starém Městě pražském. A to vše dálo se a konalo v přítomnosti lidu mnohého i vojenského.

Pan Vilém z Lobkovic a Pavel z Říčan, Jan Vostrovec, Václav Šťastný Pětipeský, jsouce také k smrti odsouzeni, ale jsou u vězení zůstaveni a zanecháni do další vůle a resolucí [rozhodnutí] Jeho Milosti, což vše dále zůstává v soudu božím a v jeho spravedlnosti.

Víceji zvypovídáni jsou přitom: Volfgang Hozlaur, Melichar Tejprecht, Lukáš Karban, Jan Kamaryt; a u vězení zůstaveni: Jiřík Závěta, Pavel Prčka, Matyáš Borbonius, doktor, Eliáš starší Rozín.

Při té popravě troubeno a bubnováno bylo, aby mluvení a naříkání těch, jenž konec brali, slyšáno nebylo.

N. Bukvoj, hejtman polní vojenský Jeho Milosti císařské, zůstávaje v Rakousích a vydav se s nětco málem lidu proti Uhrům, jenž veliké škody okolo Vídně města činili, jest od nějakého špatného Uhra kopím prohnán a tak usmrcen jsa, konec vzal.

Pro přízepsanou exekucí a trestání osob jmenovaných zhoršili a zhrozili

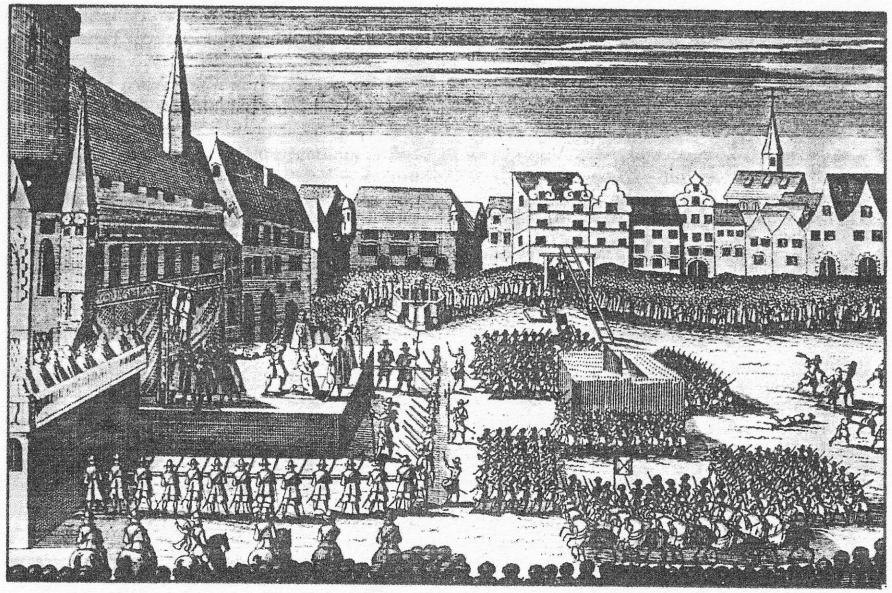

Poprava českých pánů na Staroměstském náměstí

jsou se mnozí, zvláště ti, jenž se v městě Táboře zavřeli, obleženi jsa od lidí vojenských císařských, jichž hejtmané nařízeni byli: N. Paradeis a N. don Baltazar[206] s jinými; a tak Táborští, jsouce dobejváni, velmi se a uměle [umně] bránili, zbivše a postřílevše nemálo těch, od nichž obleženi a dobejváni byli, jsa tíž Táborští hojnými provianty zásobeni a tak odporovali, rozuměje, že jim běží o všeckno, nemaje naděje k žádné světské milosti, v svém předsevzetí uputně zůstávali.

Skrze tento pád český mnozí nabyli a zbohatli, domácí a přespolní; některým bráno, některým darováno, jedni druhé odsuzujíce a vinu přičítajíce; co na ty vojny vybráno a vyšacováno, z ničehož se počtu nečinilo; práva zastavena; na to sobě ukazujíce, žádný žádnému z ničeho práv býti nechtěl, a Čechové, že by už práva a svobody své potratili, tak odsuzováni byli. Mnozí pak, jenž prve s Fridrichem palatinem drželi, mezi lid vojenský císařský se najímati a verbovati dali; nebo předce Ernestus Mansfeldius a Betlem Gabory, gubernátor uherský, též Johannes Jiří starší markrabě brandenburský (jejž vůbec kníže z Jegendorfu jmenovali) vojensky polem ležíce, veliké škody činili, zvláště Uhři v rakouské zemi, vždy se císaři Ferdinandovi protivíce. – Nota. Jistě s podivením bylo, že těch časů pohan Turek pod tou nesvorností a vlastní zhoubou křesťanskou nic před sebe proti křesťanům (podle spůsobu svého) nebral na zkázu křesťanskou; bez pochybnosti, že jeho sám Pán Bůh od toho zdržovati ráčil. O ochraňujž své věrné, Pane Bože náš!

Soldáti vojenští, jenž až posavad v království Českém pozůstávali a sem i tam se projížděli a protulovali, lidi po živnostech se vydávající loupili a obírali, na žádného nic nedbajíce. O nebozí Čechové, pomoziž vám náš Pán Bůh sám!

Plzeň město, jenž bylo od Ernesta Mansfeldia dobyto a opanováno, jest zase (však zplundrované) vzdáno a opuštěno.

Jacobus, rex Anglorum Britaniae, vypravil legací svou k Jeho Milosti císařské Ferdinandovi do Rakous o jednání míru a pokoje mezi Jeho Milostí císařskou a Fridrichem, palatinem Rheni, zetěm téhož krále englického, jejž sobě byli Čechové pozdvižení králem svým učinili; nebo se veliké škody témuž Fridrichovi v zemi jeho činily. A kde by na ten čas tejž Fridrich zůstával, vůbec povědomo nebylo. A novým pozdvižením a válkami vojenskými hroženo bylo a k tomu se v Germanii schylovalo; nebo mnozí nad týmž Fridrichem a pádem a zavedením jeho (kteréž se jemu skrze zbouřené a pozdvižené stavy království Českého stalo) lítost měli. V Čechách už (kromě města Tábora, kdež se protivní zavřeli a statečně bránili) vše císaři Ferdinandovi podmaněno bylo s ukládáním berní a šacunků a jiných soužení od lidu vojenského, v zemi zůstávajícího.

Tak jste sobě dovedli, milí páni Čechové! Pomáhejž vám svou milostí Pán Bůh sám!

Tábor, město v království Českém, až posavad od lidu vojenského Jeho Milosti císařské obležené jsouce, dobejváno bylo a statečně se tam zavření bránili a odpírali; nad kterýmžto lidem Jeho Milosti císařské ustanoven byl nejvyšším Don N. Baltazar, Španěl rozený. Když pak dáleji pro nedostatek proviantu a viktuálií [potravin] trvati a vystáti nemohli a vida, že žádného retunku není, to město jsou smlouvou, accordem, vzdali, a že při hrdlích zůstaveni budou, jim připovědíno; z nichž někteří mezi lid Jeho Milosti císařské se najímati dali, jiní se preč odebrali. Actum toho vzdání 18. dne měsíce Novembris, listopadu.

Kněží evangelitští jsou v Praze zvypovídáni z království Českého, aby i jiných zemí Jeho Milosti císařské prázdni byli, jakž mandátové odevření od knížete Karla z Lichtenštejna (jenž království České, jsa k tomu od Jeho Milosti císařské nařízen, spravoval) to v sobě široce obsahovali a rozepsáni byli; a vztahovali se na ty kněží, kteříž že s stavy v království Českém pozdviženými a s Fridrichem palatinem, falckrabím, drželi a toho na kázáních svých potvrzovali, a tím že lid proti Jeho Milosti císařské pozdvihovali etc. I odbírali se tíž kněží preč, mezi nimiž kněz Jiřík Dicastus, jenž administrátorem pražským byl a téhož Fridricha palatina k království Českému, nařízením stavů českých pozdvižených, byl korunoval. Při kterémžto odebrání jest u Městce Odraného loupežně z toho, což s sebou vzal a při sobě měl, obrán.

Lid císařský vojenský, jenž sem i tam jezdili a lidi v silnicích a cestách loupili a obírali, nepřestávali toho páchati, bera příčinu neplacení, jakžkoliv veliké sumy peněžité, zvláště z mince na Horách Kutnách, z země české se jménem a k ruce Jeho Milosti císařské vyvážely. V místech některých jim odpírali a některé i zbili.

Obrán jest také a oloupen od týchž loupežníků Filip sekretář, jenž cestou u Tří dvorů v kraji čáslavském jel, a nemálo mu peněz pobráno. To ten Filip sekretář, jenž byl z okna kanceláře hradu pražského se dvěma pány místodržícími vyhozen.

V kraji kouřimském ve vsi Poboři postiženi jsou někteří takoví loupežníci, aby podle dovolení na to od vrchnosti nařízeného jímání byli; ale tíž postižení počali se brániti, ale jsou z nich dva zabiti, tři do Prahy podle téhož nařízení dodáni a tam zutraceni jsou.

Toho času kníže Karel z Lichtenštejna, jenž nařízením Jeho Milosti císařské zemi českou spravoval, odjel z království Českého do Rakous k Jeho Milosti císařské, na jehožto místě nařízen jest k témuž spravování v království Českém pan Adam z Valdštejna, zůstávaje nejvyšším hofmistrem téhož království. Zarmouceně a žalostivě se vždy dálo v Čechách a větším soužením a těžkostmi hroženo bylo. Pán Bůh rač se smilovati!

Pod tím hrozným a těžkým pádem a zavedením stavů pozdvižených v království Českém Betlem Gabory, gubernátor uherský, jenž se byl s týmiž stavy českými pozdvihl a spuntoval, nic na tu porážku u Prahy na Bílé hoře vzatou nedbaje, předce s lidem svým vojenským při Rakousích škody činil, císaři Ferdinandovi se protivíce a odporujíce, až k tomu přivedeno a přistoupeno jest, že s ním accord a porovnání na jisté artikule jest učiněno, což k sněmu uherskému k utvrzení jest odloženo. A tak ostatní pozdvižení Čechové, jsouce od puntovníků svých opuštěni, museli ke všemu říkati Amen. Nebo i N. markrabě z Brandenburku, kníže z Jegendorfu, puntovník týchž stavů českých, leže v Slezsku, vojanský lid svůj jest rozpustil. Toliko ještě Ernestus Mansfeldius (jenž se byl také s týmiž stavy spuntoval a jim napomáhal) v říši Germanii nepřátelům svým odporoval a veliké škody provozoval mocí svou vojenskou, zvláště knížeti bavorskému a některým biskupům germanským, na žádného nic nedbajíce; pročež naň acht císařský obnoven, rozepsán a vyhlášen jest.

Toho roku 13. Julii umřel jest v Hispanii arcikníže rakouské Albertus, syn slavné paměti císaře Maximiliana, toho jména Druhého, českého, uherského krále, kterýžto se byl, jsa v mladém věku, tam do Hispanie dostal a tam zůstával.

Léta 1622. Jeho Milost císařská Ferdinandus, český a uherský král, zůstávaje v stavu vdovském a maje k manželství zasnoubenou pannu Leonoru, kněžnu mantuanskou,[207] ji k manželství pojal a do Rakous jest přivezena.

Lid vojenský, z českých stavů zprotivených pozůstávající a odporující, jenž se v městě Třeboni zavřeli, jsouce drahný čas vojensky obleženi a nemoha pro nedostatek viktuálií a proviantů vytrvati, accordem, smlouvou se také poddali. To poddání vykonalo se 2. dne měsíce Martii, března.

Odtad potom lid císařský vojenský táhli k zámku Zvíkovu, kdež se také odporní zavřeli k bránění sebe.

Lid vojenský Jeho Milosti císařské, rejtarstvo a pěchota, kladouce se v království Českém po městech a vesnicích, nepřestávali škod a nátisků prve souženým a obraným lidem činiti, jsou ordinováni k Kladsku; nebo se tam N. mladý hrabě z Turnu [208] s jinými svými zavřel k bránění, císařským odporujíce.

Jat jest N. Gerštorf, jenž se mezi Jeho Milosti císařské protivné potřebovati